

Abram píše o světě, v němž neexistuje neživé

# Ti nejlepší lidé jsou zvířata



Výřez z obrazu Jana Pražana *Vyprávění předka* (2024). Dílo je součástí výstavy *Síla nuly*, která do 3. března probíhá v třebíčské galerii *Malovaný dům*.

Malba Jan Pražan

Jan Lukavec

„Jakmile jsem si stáhl boty, všiml jsem si, že něco nehraje. Dům působil jaksi nervózně, znepokojeně... Stěny, strop, nízké stolky, a dokonce i okna, to všechno se do mě zabodávalo pohledem. Pohovka se svými tlustě čalouněnými polštáři mě od sebe držela na distanc.“

Ty věty by mohly pocházet z deníku paranoika, ze sci-fi hororu *Vzpouza strojů* nebo z fantastických textů typu Chestertonovy *Historie tak trochu nepravděpodobné*. Jsou ale citátem z knihy *Stávat se zvířetem: Pozemská kosmologie* od vlivného ekologického myslitele Davida Abrama (přeložil Jiří Zemánek, Host 2024).

## Živoucí hmota

Americký filozof v knize rozvíjí svoji vizi oduševnělého univerza, kterou nastínil už ve svých i český vydávaných publikacích *Kouzlo smyslu: vnímání a jazyk ve více než lidském světě* nebo *Procitnutí do živé země*. V tomto prostoru existuje spřízněnost, jež nedbá na naše přehnané rozlišování mezi „živou“ a „neživou“ hmotou, protože podle Abrama je v odstupňované míře živé všechno: „Rozvíjí se ve zcela tiché dimenzi, kterou má hmotné tělo sdílí se shrbenými horami a lesy, s řinoucími se potoky a vyschlými koryty řek, a dokonce s drobným kamínkem, který v jednom takovém vyschlém korytě zaujme mé oko a přiměje mě, abych ho svými prsty uchopil. Přátelství mezi mou rukou a tímto kamínkem je projevem dávného a nevyvrátitelného erotu, spřízněnosti hmoty se sebou samou.“

V tomto světě nic není němé. Zvířata, rostliny i krajinné útvary jsou schopné se vyjadřovat: například zpěvem jako ptáci nebo v rytmu jako cvrčci a mořské vlny.

Abychom to ale dokázali pojímat, je nutné vnímat, jak barvy, zvuky a chutě okolního světa vstupují do našich životů a jak všechno přítomné rozmlouvá s naším tělem. Když se

tak dotýkáme například listu stromu, dotýká se současně i on nás: samotný list jemně zkoumá naše prsty, jeho póry sbírají chemické vzorky z naší kůže, cítí hladkou a vroubkovanou texturu našeho palce.

## Mezi tělem a světem

Abram rekapituluje, jak se civilizovaní lidé po staletí stále více vzdalují svému bezprostřednímu sepětí s přírodou, zvláště kvůli vynálezu písma. A současně zmiňuje řadu badatelů a myslitelů, kteří se snaží tento trend zvrátit. Například tím, že jako on zdůrazňují význam lidské tělesnosti a to, že nemůžeme existovat jinak než tady a teď v konkrétním prostoru.

Kognitivní vědci jako George Lakoff a Mark Johnson pak zmapovali vývoj mentálních kategorií až k jejich základům v tělesných zkušenostech. A neurofyziolog Antonio Damasio zase prokázal závislost racionálního myšlení na bezprostředních emocích a pocitech lidského těla: „Mysl podle Damasia není v podstatě nic jiného než tělesný prožitek vzruchů probíhajících na styčné ploše mezi tělem a světem.“

Abram ale zachází i do hlubší minulosti: k těm, kteří kladli důraz na živočišný rozměr naší existence, jako Henry Thoreau, jenž byl prý „zvířetem par excellence“, což je od autora pochvala nejvyššího kalibru. Nebo Charles Darwin, který nejen podle Abrama znovuobjevil hlubokou pravdu totemismu – totiž fakt, že lidské bytosti jsou užce spřízněné s ostatními tvory a že jejich přímými předky jsou různá zvířata.

Vedle totemismu chce Abram do jisté míry rehabilitovat též šamanismus a animismus. Argumentuje, že i díky němu zřejmě naši předci dokázali v drsném prostředí přežít a rozvíjet se: že instinktivní předpoklad univerzální oduševnělosti či oživenosti představoval velmi praktický způsob, jak se sladit a vyrovnávat s proměnlivými výkyvy mnohdy nebezpečného a nevypočitatelného kosmu.

Jelikož už ale žijeme chráněni civilizačními výdobytky, občas je dobré svoje tělo vědomě vystavit nepohodlí a bolesti. Autor to dělá, když například nechá komára přisát ke své ruce a pozoruje, jak se hmyzí břicho naplňuje lidskou krví.

## Když se dotýkáme listu stromu, současně se i on dotýká nás

Nedoporučuje to ovšem každému. Obecně radí méně bolestivé aktivity, i když pro leckoho asi také nesnadné: především vyhradit si dostatek prostoru pro bezprostřední vzájemnou interakci s fyzickým okolím. Součástí toho může být třeba navštěvování farmářských trhů v místě bydliště, kde lze zpomalit, ověřit si, které ovoce v regionu zrovna dozrává, poklepat nohou do rytmu houslí nebo harmoniky, nabídnout pytel jablek z vlastní zahrádky výměnou za cop česneku a hrst koriandru. A také obnovovat místní slavnosti: organizovat oslavy, na nichž bychom tancem a zpěvem uctivali zimní slunovrat. Nebo příběhem a obřadem připomínat zánik živočišných druhů, abychom si kolektivně uvědomili, jakou cenu musíme platit „za svou pýchu“.

Především však nabádá ke vnímavosti a komunikaci v nejširším slova smyslu, ať už jí říkáme jakkoli. Ostatně nejstarší modlitby podle něj původně spočívaly v promlouvání k věcem – k javorovému háji, k hejnu vran nebo k sílicímu větru; vycházely ze zvyku přímo oslovovat živé okolí. To vše jsou dávné a elementární způsoby, jak probudit své vlastní zvířecí smysly a propojit imaginaci našich těl s širším životem země.

S Abramovým psaním se pojí některé paradoxy. I když značně kriticky hodnotí roli písma v lidských dějinách, sám ho jako filozof a autor knih nemůže ne-

používat. Tento rozpor se pokouší zamlouvat tím, že stránky svých knih přirovnává k šeptajícím, ševelfícím a švitořícím listům stromů.

## Přístup k tajemství

Některé jeho myšlenky mohou být nepřijatelné pro skalní scientisty, i když v úvodu citovaný zážitek s rozladěným obydlím by se pomocí metod českého klubu skeptiků Sysifos dal asi těžko vyvrátit nebo potvrdit: byl jedinečný a autor rozhodně neslibuje, že by bylo možné jej replikovat a verifikovat.

Stejně tak bude Abramův postoj jakési ekologické nenáboženské spirituality problematický pro zastánce tradičních monoteistických náboženství. Jeho víra totiž nepotřebuje kněze ani jiné zprostředkovatele, kteří by pomohli uskutečnit kontakt s posvátnem, protože každý máme „svůj vlastní důvěrný přístup k tomuto velkému tajemství“, všichni jsme „tělesně ponořeni v hustém těle této dýčající planety“.

Ovšem existují i náboženská myslitelé, kteří uvažovali podobně, jako židovský filozof Martin Buber. Ten ve své knize *Já a Ty* (1923) tvrdí, že i s věcmi či zvířaty se člověk může setkávat v prostoru vzájemné lásky, odevzdání se a zároveň přijímání. A že při takovém typu setkání i oči zdánlivě němého zvířete mají schopnost říkat velmi mnoho.

Předchozí Abramovy knihy u nás vydávala nakladatelství alternativní, ale titul *Stávat se zvířetem* publikovalo renomované a etablované nakladatelství Host. Může to signalizovat, že by se i myšlenky tohoto autora mohly pozvolna dostávat do mainstreamu? Pokud se někdo dosud stýděl přiznat, že si povídá s nábytkem, skalami či stromy – nebo to sděloval jen zašifrovaně formou lyrické básně –, a má dokonce dojem, že mu jakýmsi způsobem odpovídají, může i díky Abramovi uvažovat o coming outu.

(Autor je literární publicista)